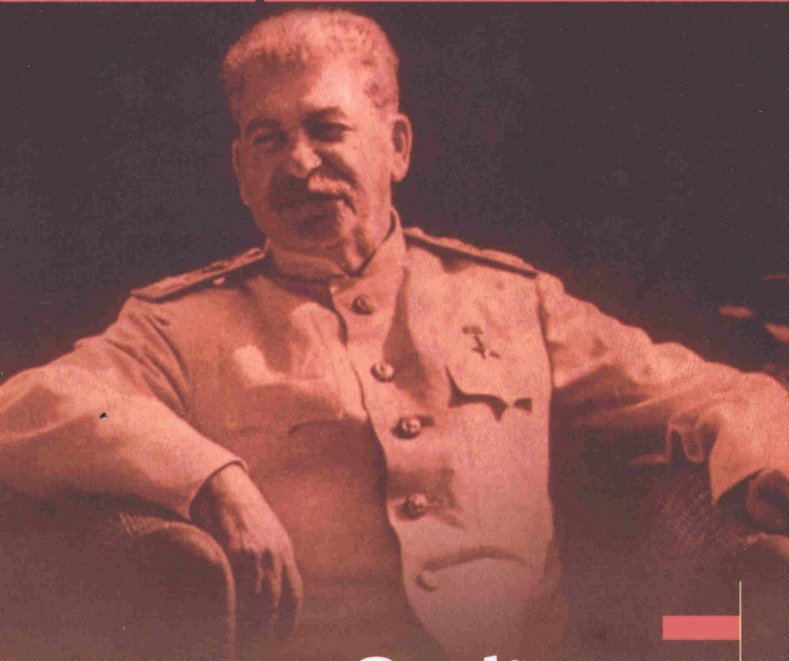

Stalinovo impérium

(Rusko 1924–1953)

Václav Veber

TRITON

TRITON

Dějiny do kapsy

Václav Veber

Stalinovo impérium

(Rusko 1924–1953)

Václav Veber
Stalinovo impérium (Rusko 1924–1953)

*Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmno-
žována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.*

autor:
doc. PhDr. Václav Veber, CSc.

recenzoval:
MPhil, MA Petr Roubal

© Václav Veber, 2003
© TRITON, 2003
cover © Eva Bystrianská, 2003

Vydalo nakladatelství TRITON, s. r. o.,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.triton-books.cz

ISBN 80-7254-391-1

Obsah

Úvod	9
1. kapitola: Cesta k moci	15
2. kapitola: Velký přelom	29
Stalin jako budovatel průmyslu	32
Socialistická kolektivizace	47
Konec kolektivizace a její výsledky	60
Strana a dobytí společnosti	63
3. kapitola: Stalinova hrůzovláda	71
4. kapitola: Stalinova zahraniční politika	83
5. kapitola: Druhá světová válka	91
Na Hitlerově straně	93
První fáze rusko-německé války	99
Druhá a poslední fáze rusko-německé války	109
6. kapitola: Po válce – stalinismus na počátku studené války	117
Vznik studené války	122
Poslední Stalinovy zločiny	128
Závěr. Stalin v ruské historii	134
Chronologie událostí	141
Slovníček méně známých pojmů	146
Kdo je kdo	148
Bibliografie použité literatury a pramenů	155
Jmenný rejstřík	163

Úvod

Jozif Džugašvili, po otci a po ruském způsobu Vissario-novič, známý jako Soso, Koba, a především jako Stalin, se narodil v Gruzii a pocházel z nuzných poměrů. Nic ovšem nevíme přesně. Jeho otec byl snad příležitostný švec, či dokonce rolník, jistě hodně pil a zemřel v době Jozifova dětství pravděpodobně v hádce opilců, alespoň podle svědectví Stalinovy dcery Světlany. Matka posluhovala a musela se dost ohánět. Ze syna chtěla mít pána a jistě byla ochotna udělat pro něho všechno na světě.

Zdá se, že Stalinovými přirozenými vlastnostmi byly lež a utajování. Nic podrobného ani přesného o jeho životě, než vstoupil do popředí veřejného zájmu, nevíme, sám neprozradil skoro nic a pokud se o něčem zmínil, nejčastěji si protiřečil. Tak například hned datum jeho narození. Dnes víme s jistotou, že se narodil 18. prosince 1878 (používám důsledně evropský kalendář), ale celý život uváděl jako datum svého narození, které se také oficiálně slavilo, 21. prosinec 1879. Dodnes se nepovedlo opravit drtivou většinu světových encyklopedií, vytrvale lpí na nesprávném údaji. Mám pro posunuté datum jeho narození docela pravděpodobné vysvětlení (gruzínské i ostatní matky na Kavkazu uváděly svým synům pozdější datum narození, aby oddálily jejich případný nástup do ruské armády – bály se všudypřítomné šikany; stejně se chovala Stalinova první manželka se synem Jakovem), proč ho však uváděl i v dospělosti, je méně pochopitelné. A tak je to se vším. Se školou a vlastně celým životem v době

carského Ruska. Nevíme ani přesně, kolikrát byl vlastně zatčen, kolikrát utekl z vyhnanství, kolikrát byl v cizině a co vlastně doopravdy dělal. Jeho oficiální životopis se tvořil až velmi pozdě v době jeho politické vlády, tříbil se a skládal z mnoha výmyslů i polopravd, až vznikl příkladný vzorový příběh, který jistě neodpovídá skutečnosti.

Měl pravděpodobně dost obtížný život – ani na vyšší vzdělání nedosáhl. Základní čtyřletou školu v Gori navštěvoval šest let (myslím si, že pro obtíže s ruštinou, která byla i v Gruzii vyučovacím jazykem) a pravoslavný seminář v Tbilisi nedokončil, na jaře 1899 jej přestal navštěvovat a k závěrečným zkouškám se nedostavil. Byl vlastně nedostudovaný pop, pravoslavný farář. Do práce chodil pravidelně za celou následnou dobu (až do roku 1917) jen 16 měsíců, a zase nevíme přesně, co v ní vlastně dělal. Krátce byl zaměstnán v tbiliské hvězdárně, snad jako knihovník, matematik nebo pomocný pracovník – i v tom si můžeme vybrat. Od 23 let byl profesionální revolucionář, živila ho strana či spíše skupina, s níž pracoval, s největší pravděpodobností jako bandita, nebo v dnešním pojetí jako terorista. Bezpochyby organizoval tzv. exy či-li expropriace, vyvlastnění (nejvyhlášenější byly přepady bank a následné loupení peněz), což tito „revolucionáři“ považovali za oprávněné, a někdy se možná podílel i na protivládních akcích, jako byly stávky či demonstrace. Rozhodně chtěl svrhnout stávající řád nebo ho aspoň citelně poškozovat. Sám se jednou chlubil tím (uvádí to Chruščov), že se nejraději držel kriminálníků, které považoval za „sůl země“.

Asi bychom neměli přehlédnout, že v dětství měl mnoho zdravotních problémů, především byl velmi nízkého

vzrůstu (v dospělosti měřil 162 cm) a byl často nemocen. Po neštovicích mu zůstaly tváře plné jizev, loket levé ruky měl po úrazu neohebný a nemohl narovnat ruku a navíc měl od narození na jedné noze dva srostlé prsty. Fyzicky byl velmi handicapován, na obrázku třídy základní školy, který se zachoval, vypadá, jako by tam ani nepatřil. Co mu scházelo po fyzické stránce, podle svědectví spolužáků nahrazoval zjevnou ambiciózností a všeobecnou ctižádostí. Stále prý kolem sebe organizoval skupiny kamarádů, a hlavně dbal na to, aby ho poslouchali.

S Leninem se osobně znal od prosince 1905, pracoval pro něj asi hned od naprostého počátku, tj. od roku 1902. Lenin ho zprvu nebral nějak zvláště na vědomí (je znám jeho dopis z roku 1915, v němž shání jeho jméno s tvrzením, že mu vypadlo z paměti), ale Stalin byl pro něj jistě užitečný – pokud však pracoval v naprostém utajení. Dobře ho znali gruzínští sociální demokraté, kteří se však ve své drtivé většině hlásili do protileninského tábora a počítali se k tzv. menševikům. Asi do roku 1907 působil Stalin převážně v Gruzii, poté se, pokud nebyl ve vyhnanství v Rusku, dostal i do Petrohradu. Když se Stalin po březnové revoluci 1917 objevil v předních orgánech bolševické strany, zveřejnili menševici pochyby o Stalinově minulosti. Prý byl v letech 1907–1908 vyloučen ze sociálně demokratické strany (právě za teroristickou činnost, s níž menševici nesouhlasili), a v roce 1910 byl v Gruzii na stranické půdě obviněn dokonce ze spolupráce s carskou policií, tj. jako agent-provokatér (prý pro ni pracoval od roku 1906). Argumenty se zdály být docela věrohodné, před agenty se jakoby zázrakem vždy otevírala kariéra (v únoru 1912 byl totiž kooptován do

illegálního vedení bolševické strany v Rusku), to známe i z naší nedávné minulosti a vlastně i z devadesátých let. Obě obvinění se přetřásala v tisku, a vyloučení se dostalo dokonce i před soud. Stalin podal žalobu a i když soud nic nerozhodl, brzy všichni zainteresovaní pochopili (bylo to už v roce 1918), že podobné otázky jsou přinejmenším nežádoucí a pro tazatele doslova nebezpečné.

Stalin byl neznámou osobou i po celý rok 1917, nikde nevystupoval na veřejnosti a většinou mlčel i na schůzích stranických orgánů (John Reed ho ve své bolševiky oslavované prokomunistické reportáži Deset dnů, které otřásl světem nikde nejmenuje); hlasoval ovšem vždy pro Lenina. Ukázalo se však brzy, že je velmi schopný administrátor, dokonalý úředník a že je hlavně důsledný: úkoly, jimiž je pověřen, splní do poslední tečky. Byl také specialista na „mimořádná opatření“. (Volkogonov 46, I. 93) Brzy byl pro Lenina nepostradatelný nejenom proto, že se s ním rozcházel jedině omylem, tj. že případně nestál Leninovým obrátům a změnám v posuzování věcí, ale byl schopný organizačně zabezpečit všechny jeho nápadky i experimenty. Nepřekážel ani originalitou myšlení, z jeho strany nehrozily žádné nové koncepce či návrhy, jimiž by se Lenin musel zabývat. Volkogonov (45, I. 183) píše, že Stalinův prostý styl v sobě skrýval „hluboký primitivismus a intelektuální ubohost“. Tak se stalo, že byl od samého začátku v nejvyšším vedení strany a tím i státu, od léta 1919 byl členem politického byra. Tvořili ho v té době Lenin, Kameněv, Krestinskij, Stalin a Trockij a i když docházelo pod Leninovou taktovkou k jeho postupné obměně, Stalin v něm nikdy nechyběl. Většinou jako jediný z vedení zasedal ještě v tzv. organizačním by-

ru, to znamená, že měl na starosti realizaci a provedení přijatých závěrů. Proto Stalina málokdo znal, většina neměla o jeho činnosti ani ponětí a světový tisk ještě v roce 1924 komolil jeho jméno.

1. KAPITOLA

Cesta k moci

Doufám, že se příliš nezmýlím, uvedu-li, že pravděpodobně někdy kolem let 1921–1922 si Stalin uvědomil možnost stát v čele státu. Sál do sebe zkušenosti a znalosti politického praktika se zřetelnou vášní po moci, byl úzce napojen na Lenina a ten viditelně začal zdravotně strádat. Vrhł se na studium historie, aby z ní získal maximum znalostí i návrhů, jak řešit otázky moci a jak ji bezbolestně kumulovat. Hledal užitečné příklady od Caesara až k ruským carům, nezapomněl ani na Napoleona.

Situace přímo volala po perspektivním výhledu. Na jaře 1921 Lenin pod tlakem poměrů i z obav ze ztráty moci začal měnit, ovšem jen dočasně, politiku státu – na všechny neduhy měl orientaci na tzv. novou ekonomickou politiku. Nebyl to upřímný obrat už proto, že v popředí Leninova zájmu nebyl prospěch země, ale udržení moci v rukou bolševické strany, a především jeho samého. Podle Leninova myšlení bylo nutné každou novinku či obrat v politice zabezpečit upevněním bolševické vlády, rozumělo se tím jeho samého, eventuálně jeho nepočetné skupiny. Je až k neuvěření, že se mu vláda vymykala z rukou, hrozící hospodářský kolaps i stav naprostého úpadku společnosti a postupný růst odporu vůči bolševické moci se jevil jako krajně nebezpečný. Největší autoritu